

GENÇ MÜTEFEKKİRLER DERGİSİ
JOURNAL OF YOUNG INTELLECTUALS

e-ISSN: 2718-000X

Yıl: 4, Cilt: 4, Sayı: 1

Haziran-2023

Kitap Bilgileri: Din İnsandan Ne İster İnsan Dinden Ne Bekler, Çıra Yayınları, 2019, 312 s.

Yazar: Ahmet ŞAT

Değerlendiren: Emre Kaya, Yüksek Lisans Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, emrekaya25x@gmail.com, ORCID: 0009-0006-8829-7874

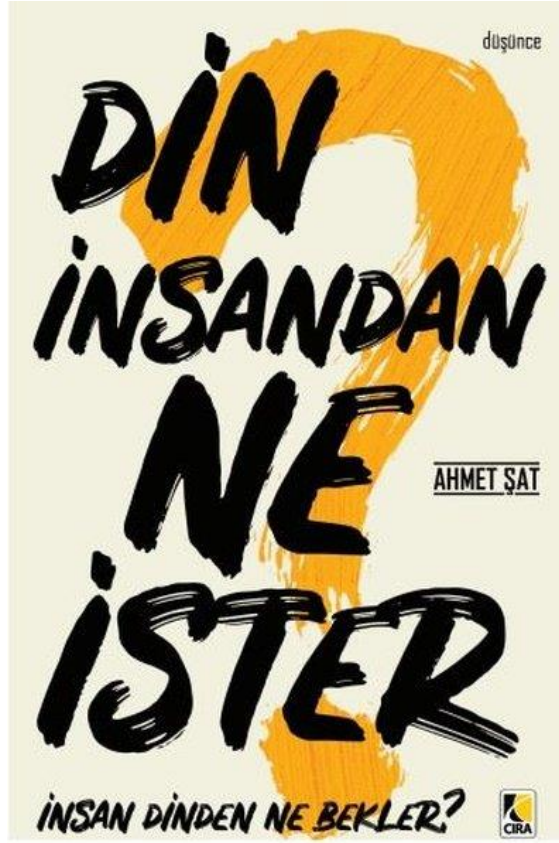
Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Kitap İncelemesi

Makale Geliş Tarihi: 03.05.2023

Makale Kabul Tarihi: 29.05.2023

Sayfa Aralığı: 290-296

Müellifin Hayatı

Ahmet Şat, 1973'te Batmanda doğdu. Orta öğrenimini Batmanda tamamladı. Din Felsefesi, Felsefe, Genel Konular kategorilerinde eserler yazmış bir yazardır. Başlıca kitapları alfabetik sırayla; Din İnsandan Ne İster, İnsan Dinden Ne Bekler?, Vahiy Öğretisi ve İslam olarak sayılabilir. Ahmet Şat kitapları; Çıra Yayınları, Düşün Yayıncılık, İşrak Yayınları aracılığıyla kitapseverlerle buluşmuştur. Ahmet Şat tarafından yazılan son kitap "Din İnsandan Ne İster, İnsan Dinden Ne Bekler?", Çıra Yayınları tarafından okurların beğenisine sunulmuştur.

Eser Hakkında Bilgi

İnsanları Adında anlaşılacağı üzere yazar bu iki sorunun cevabını bulmaya çalışmaktadır. Önce "din" kavramını tahlil edip "dinin insandan beklentisini" sonra "insanı" tahlil edip "insanın dinden beklentisini" anlatmış. Sonraki bölümlerde ise İslam'ın ahlak felsefesi, ahlak felsefesinde özgürlüğün sınırı, iyiliğin ve kötülüğün kaynağı, Batı'nın ahlak bilinci ve son olarak dinlerin kurtuluşu sağlayan ilkeler anlatılıyor. Kitabın sonuna eklenen "Saati Yeniden

Kurmak” bölümü bir denemeyi andırıyor. İlk yazarın üslubuna değinip sonra da kitabın verdiği mesajları maddeler halinde sıralamak da fayda olacağı kanaatini taşımaktayım.

Yazarın üslubunu beğendim. Önsöz mükemmel bir dil ve üsluba sahipti. O kadar beğendim ki yavaş yavaş, sindire sindire iki kere okuduktan sonra üçüncü kere de aileme sesli okudum. Bir söz gönülden çıkıyorsa etkiler. Bu yüzden bu sözleri onun güzel yüreğinin göstergesi kabul ettim. Ayrıca bu önsözdeki özlü anlatımı gerek üslubu gerekse de hikmetli tespitleriyle tarihselcilere karşı sadra şifa verecek nitelikte buldum. Genel olarak dili kullanma becerisini pek beğendim. Dinlerin ahlak felsefesini ise çok uzun tutmuş. Bu bazen sıkıcılığa neden olmuş. Zira aynı dinlerin aynı ahlaki meseleleri/durumları biraz tekrara düşmüş. Bir eleştirim de yayınevine olacak. Kendi yayınevinden çıkacak bir kitabın dil ve anlatımını tashih etmekle sorumlu olan yayınevi musahhihleri görevlerini pek yapmamışa benziyor. Pek çok yerde imla, noktalama yanlışları ve birkaç yerde de anlatım bozukluğu fark edilmektedir.

Kitabın vermek istediği mesajlardan tespit ettiklerim şunlardır:

İnsanın dini için ne yaptığından ziyade dinin kendisinden aslında neler istediğinin farkında olmak daha önemli bir farkındalıktır. Dinin insandan bir beklentisi olduğu gibi insanın da mensup olduğu dinden bir beklentisi vardır. Bu ikisi örtüştüğü zaman insan ancak o dinin gerçek bir bağlısı yani mümini olur. Dinin insandan istedikleri yerine getirilmeden, insanın dinden beklentisi karşılanmaz. Huzur, insan ruhunun ulaşmayı gaye edindiği nihai hedef ve kemal derecesidir. Bir din ruhunuza nefes aldırdığı sürece talebinizi karşılıyor demektir. İnsan bir inanca sahip olmakla anlam kazanır. Bu inancın ona kazandırdığı ruh ile yaşar. Hayatını inancının gerektirdiği gibi yaşamak onun başlıca amacıdır. Bunun için her türlü fedakârlıkta da bulunur. Çünkü onu gerçek olarak kurtuluşa erdirecek olan şeyin kendi inancı olduğuna inanır. Bunun için yoğun bir uğraşı içine girdiği vurgulanmaktadır.

Din insandan ne ister? İşte bu sorunun cevabı gereği gibi verildiği an, nüzul süreci tamamlanmış, vahiy önce kalbimize oradan da sokağımıza inmiş olacaktır. Eğer Mushaf sayfalarını okuyan dudaklarımız onu kalbimize taşıyamıyorsa oradan da zamanımıza ve mekânımıza/toprağımıza düşürmüyorsa ve bizleri şehrin sokaklarında gezdirmiyorsa nasıl olur da Kur'an okuduğumuzu iddia edebiliriz ki? Utanmak güzeldir. Utanmayan insan edepsizliği bir yaşam olarak gören insandır. Edep, İslam ahlakı ile yani vahyin kendisi ile kuşanmaktır; semadan gelenin kalbimize, oradan da hayatımıza dökülmesidir. Vahiy semadan sokağa indiğinde Allah'ın ayetleri de nüzul etmiş olur. Emrin nüzulü/vahiy önce kalbe sonra zaman ve mekâna iner. Diğer bir ifadeyle nüzul, semadan sokağa akan bir rahmet pınarıdır. Okuduğumuz

ayetler bizlere yaşadığımız sokakları anlatmıyorsa bir sorun var demektir. Öyleyse nüzul sürecindeki bu durağanlık bize bir kesintiyi gösteriyor. Peygamberin kalbinden geçenler öylece durup kalbimize akmayı bekliyor. Nüzul sürecinin tamamlanması için mutlak manada önce bizim kalbimize sonra zaman ve mekânımıza düşmesi gerekiyor. Hz. Peygamber, nüzul sürecinde vahyin ilk indiği yerdedir. Oradan da tüm insanlığa dalga dalga ulaşır. Hz. Peygamber'e inen her emir/vahiy, önce kalbine oradan da yaşadığı toprağa temas eder. Onun için ayetlerin bir kısmı Mekki'dir diğer bir kısmı Medeni'dir. Yani bir ayet Mekkidir derken Mekke'nin sokağına/ toprağına/ kültürüne/ insanına/ zamanına tanıklık etmiştir demek istenmektedir. Tıpkı Medine sokaklarına düşen ayetler gibi...

Nüzul kavramı yukardan aşağıya doğru olan bir inişi ifade eder. Nüzul, İlahi olanın beşeri alana dokunması ve oradan hayata akışıdır. Emrin ruhu önce Peygamber'in kalbine düşer. Bu, İlahi olanın beşeri olana dokunduğu ilk andır. Allah hidayet konusunda kullarının iyiliğini istediğinden hidayet, kulun niyet ve çabası karşısında Allah'ın bunu kolaylaştırma ve insana bu yönde azim ve irade vermesi şeklinde yorumlamak mümkündür. Bu sebeple hidayet Allah'tan, sapıtma ise insandandır. Kötülük yapan herkes ışıktan nefret eder ve yaptıkları açığa çıkmasın diye ışığa yaklaşmaz. Ama hakka uyan kişi yaptıklarını, Tanrı'ya dayanarak yaptığını göstermek için ışığa gelir. Din dışında bir ahlak tesisine teşebbüs etmek, hoşlandıkları bir bitkiyi toprağa ekmek isteyen çocukların onu köksüz bir halde toprağa dikmelerine benziyor. Yazar, köksüz bitki olmadığı gibi, temeli olmayan gerçek ve uygulanabilir bir ahlak da olamaz demektedir. Bir din ne zaman bozulmaya başlamışsa, bu dinin koruyucuları, akli eylemlerini zayıflatmış oldukları insanları kendi istedikleri şeye inandırmak için her türlü aracı kullanmışlardır. Batının kendi ahlak anlayışını Nietzsche, Kant gibi tarihi bir şahsiyetler üzerinden dayatma yoluna gitmiştir. Temelde geleneksel Hıristiyan ahlakına savaş açan, aykırı olmak için çelişkiler yumağında dolanan ve Tolstoy'un ifade ettiği üzere Batı'nın parlatması ile popülerliğini kazanan Nietzsche'nin ortaya koyduğu ahlak değerlerinin "güç" ve "ben" duygularının öncelenmesinden öte bir şey olmadığı görülmektedir. (Nietzsche çelişkisi)

Nietzsche Ahlakı, efendi ve köle ahlakı olarak kategorik bir ahlak ayrımı yapmaktadır. Tıpkı bir efendi gibi kendi çıkarlarını esas alan, gücün bir gereği olarak hukuki ve ahlaki bir sınır koymadan hareket eden, kendine inanan ve övünen insan davranışlarını gerekli, bunun karşısında tevazu ve alçak gönüllülük gibi birçok erdemi zayıfların ve kölelerin ahlakı olarak

tarif eder. Nietzsche bu sebeple merhameti bir erdem olarak görmez. Ona göre merhamet zayıflığın bir işaretidir. (Nietzsche Ahlaksızlığı)

Nietzsche, ahlakı "güç istemi" üzerine temellendirip gücü yakalamak için her türlü ahlaki davranıştan uzaklaşmanın gerekliliğini savunur. Geleneksel Hıristiyan ahlakını, insanın arzularını önemsemeyen tasarlandığı için eleştiren Nietzsche, insanın nefesine uymasını yasaklayan her türlü ahlaki öğretiye karşı çıkmıştır.

Kant'ın Tanrı ahlak ilişkisi tek yönlüdür. Ahlaktan Tanrı'ya gidiş vardır, fakat Tanrı'dan ahlaka geliş yolu kapalıdır. Dinin "öldürmeyeceksin" ahlaki emrine meydan okurcasına tanrıyı öldürerek cevap veren ve özgürleşeceğini sanan Batı dünyası savaşı, açlığı ve hastalıkları öteki gördükleri toplumları kendi emperyal amaçlarını dayatmak için hiç çekinmeden kullanabilmektedir.

Dinin tanrıya yüklediği anlamı seküler dünya akla tahsis ederek, daha ahlaki bir dünya oluşturabileceği vehmine kapılmıştır. Bu vehim bugün dünyanın karşı karşıya kaldığı ahlaki çöküntünün başlıca kaynağıdır. Modern dünyanın dayattığı seküler inanç, her türlü ekonomik, sosyal ve siyasal zorbalığı çıkar odaklı görüp meşrulaştırma yoluna gitmektedir. Çünkü daha fazla kazanmak, daha iyi yaşamak ve daha güçlü olmak için ahlakın temeli olan Allah tasavvuru flu hale getirilmiştir. Tam bu nokta da Dostoyevski'nin "tanrı olmasaydı her şey mubah olurdu." sözü, Batı toplumunda pratik karşılığını bulur.

Habil haklı da olsa katil olacağına mazlum olarak maktul olmayı tercih etmiştir. İslam, kötülüğü tanıması ve ona karşı müdahaleci tavrıyla ahlaki rengini en fazla belirginleştiren/hissettiren dindir. "Akıl hakikati/İslam'ı bilmekle mükelleftir. İslam'la tanıştıktan sonra görevi biter ve sadece itaatle sorumludur ama aklın aydınlattığı yönde yoluna devam eder." Ben "ama" dan önceki bölüme iman diyorum. Zira "ama" dan önceki bölüm iman diğer bölüm teferruat ve hareket tarzıdır. Din ise iman varsa vardır. Akıl-vicdan ikilisi fitri olarak insanın içinde bulunan doğal vahyin kendisidir. Doğal vahiy, insanın fitri olarak sahip olduğu melekelerle iyi ve kötüyü tespit edebilmesi ve doğru olandan yana irade beyanında bulunabilme kabiliyetidir der yazar.

Dostoyevski: "Eğer Tanrı olmasaydı her şey mubah olurdu." der. Çünkü dünyevi yaşamda Allah'ı denklemin dışına çıkarırsak/ yok sayarsak, o zaman insanı mutlak olarak iyi olanı yapma konusunda bağlayıcı hiçbir güç kalmaz. Hesap verme endişesi olmadan insanın nefesine sınır koyması beklenemez. Allah evrene vahyettiği zaman onun iradesine buyurur. Bu iradede hemen teslimiyet gösterir. Buna karşın Allah insana vahyettiği zaman ise onun aklına hitap eder: Onu ikna etmeye çalışır. Oysa evren ve diğer mahlûkatı ikna etme gibi bir durum asla söz konusu

değildir. Tabiatın cevabı mutlak teslimiyettir. İnsan ise emredilen bu emri düşünür, ölçer biçer ve bazen olumlu bazen olumsuz yanıt verir. Olumlu yanıt onun kurtuluşuna vesile olurken olumsuz yanıt ise onun dalaletine sebep olur.

Esasen tasavvuftaki " fakr makamı" hürriyeti de kapsar. Çünkü fakr, insanın hiçbir şeye sahip olmamasından öte, hiç şeyin insana sahip olamaması demektir. Tasavvufi sülûkun başlangıcında irade varsa da hürriyet yoktur. Mürid mürşidin delaletiyle seyrü sülûk sırasında verdiği şiddetli ve dayanıklı bir mücadele sayesinde dünya ve nefis bağlarından kurtularak hürriyetini kazanır. Felsefe teorik, tasavvuf pratiktir, bu yüzden filozof akıl ile sufi irade ile yol alır ve sonunda hem marifete hem de hürriyete ulaşır. Şu var ki tasavvufi anlayışa göre insanın iradesi daima Allah'ın iradesine bağlıdır. Hatta bu açıdan sufinin kendi iradesinden söz etmesi bile tasavvufi edeple bağdaşmaz. Hücviri "tevhit ehli sözüyle cebirci, ameliyle hürriyetçi(kaderi) olandır" derken bu ikilemi anlatmak istemiştir. Modernizmin insana tanıdığı özgürlük alanındaki genişlemeye rağmen, insanların çıkarları ve güçleri bu romantik özgürlük söyleminin dün olduğu gibi bugün ve yarın da mutlu bir azınlığın oluşması dışında hiçbir işlevi olmayacağını göstermektedir.

Şükür duygusu kendisine ait olanın büyük bir lütuf olduğu gerçeğini hissettirir insana. Merhamet, adaletin keskin ve katı yüzünün ilahi bir lütuf ile insanın beşerî zaafalarını ve gerçekliğini gözeterek davranmaktır. İrade, Allah'ın yarattığı çeşitlilikte tercihte bulunabilme yetisidir. Aynı zamanda imtihanın yegâne aracıdır. Çünkü imtihan, iradenin hangi yönde kullanıldığına yönelik bir süreci tanımlar. Arayış halindeki her insanın hakikat yolculuğu, bir dinin kapısında son bulur. İnsanın irade sahibi olduğunun beyanı, bu iradeyi insana lütfeden Allah'ı yok saymak anlamına gelmez. Bir eylemin meşruluğu veya doğruluğunun kaynağı Kur'an olması, insanın her eylemini Kur'an'da araması anlamına gelmez. Kur'an yapılacak eylemin ahlakiliği için norm kurallar koyarak, Müslümanlara her zaman diliminde nasıl doğru davranacaklarına yönelik bir perspektif ve ruh kazandırır. İslam bu ruha hikmet demiştir. Kur'an ahlak kanunları iken, hikmet zamanın Kur'an ruhuyla yaşamın içinde yeniden yürümektir.

Günahta ısrar, fitratın kirlenmesine ve utanma duygusunun kaybolmasına neden olur. O zaman işlenen her suç çok doğal bir hâl alır ve fitrat artık onu uyarmaz hale gelir. İyiliği işlemek toplumu ıslah etmek için yeterli değildir. Aynı zamanda toplumu içinde buldukları olumsuz gidişattan da haberdar etmek iyi insan olmanın bir gereğidir. Yahudilerin cumartesi avlanma yasağı mantıksız gelebilir ama her bir imtihan emrinin kendi içinde şartsızlığı barındırdığı

gerçektir. İslam ahlak felsefesinde kötülük işlemek kötülüğe mani olmak şarttır. Kötülük işlemeyip yerinde oturan kötülüğe mani olmayanlar iyi kişiler değillerdir. Onlar da suç ortaktır. Allah'ın emretmiş olduğu bir şeyin yapılıyor olması her zaman için dinin bizden istediğini kavradığımız anlamına gelmez. Örneğin kılınan namaz bizi Mümin kılabiliyor mu? "İmansız salih amel" uhrevi akıbetten insanı kurtarmayacağı gibi "salih amelden yoksun imanın" da insanı kurtarmayacağı aşikârdır.

Gazap-Şehvet-Akıl: Bu güçlerin her biri üç farklı halde bulunur. Bunlar ifrat, tefrit ve vasattır. Bu güçlerin İfrat ve tefrit olarak kullanımı ahlaki sapma olarak görülürken vasat kullanım ise İslam'ın emrettiği ve ahlakın kemal derecesini yansıttığı kabul edilmiştir. Aristoteles bunu "altın orta" diye tanımlayarak, davranışlardaki mükemmelliği ifade etmeye çalışmıştır. Bu üç kuvvetin vasat kullanım ise bütün vahyi bildirimlerinin temel eksenini olan "adalet" ilkesinin insan karakterinde yer etmesini sağlamaktadır.

İslam önce insan olmayı sonra İslam ile şereflenmeyi tavsiye eder. Çünkü "insanlığı" olmayanın İslamlığı da olmaz. Bundan dolayı İslam, insani değerlere sahip bireyin ahlaken kemal derecesine ulaşması için bildirimde bulunur. Evrensel doğrular olarak kabul edilen ve iyi insan olmanın asgari şartlarını ihtiva eden değerlerden yoksun dini bir hayatın meşruiyeti olamaz. Din ancak bu ortak değerlerle karakter bulmuş bir insana dokunduğunda hayat bulur. Bu insan ancak dinin istediği ahlaki bir kişiliğe sahip olur. Nihayetinde din bu asgari hayati teşvik ve tahkim etmek üzere bildirimde bulunur. Yeryüzüne barış ancak, ruhları huzura kavuşmuş iyi insanların iktidarında gelecektir.